

Łukasz Pigoński, *Polityka zachodnia cesarza Marcjana (450-457) i Leona I (457-474)*, Byzantina Lodzienia 29, Łódź 2019, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, ss. 223 + VII

We wstępie do swej pracy autor zamieścił krótkie naukowe *curriculum vitae*, w którym zaznaczył, że napisał „pracę magisterską u prof. Mirosława J. Leszki, która stała się fundamentem tejże książki” (s. 3). Niniejsza publikacja jest zatem swego rodzaju dowodem na duży potencjał intelektualny autora, ponieważ rzadko zdarza się, aby na podstawie pracy magisterskiej powstała rozprawa warta publikacji w dobrej serii wydawniczej. Już więc choćby z tego powodu warto przyrzeć się bliżej dokonaniu pana Łukasza Pigońskiego.

Publikacja ta liczy w sumie 230 stron. Jej pierwszym elementem jest spis treści (s. V-VII), po którym zamieszczono krótki, bo tylko czterostronicowy wstęp (s. 1-4) zaopatrzony w 2 przypisy podtekstowe, co daje 0,500 przypisu na stronę (dalej: przyp./s.). Ponieważ zaś cała praca liczy 691 przypisów, zatem owe dwa przypisy to 0,289% wszystkich not. Rdzeń rozprawy stanowi sześć rozdziałów. Pierwszy z nich obejmuje 15 stron (s. 5-19) i posiada 63 przypisy (= 4,200 przyp./s.; 3,117% wszystkich przyp.). Rozdział drugi (s. 21-49) to 29 stron i 105 przypisów (= 3,620 przyp./s.; 15,195% przyp.). Trzeci z kolei rozdział (s. 51-112) liczy aż 62 strony tekstu, które opatrzone 257 przypisami (= 4,145 przyp./s.; 37,192% przyp.). Wreszcie na ostatni, czwarty rozdział (s. 113-176) składają się 64 strony, które dopełnia aparat naukowy złożony również z 257 przypisów (= 4,015 przyp./s.; 37,192% przyp.). Tę zasadniczą część pracy domyka pięciostronicowe zakończenie (s. 177-181), do którego dołączono jeszcze siedem przypisów (= 1,400 przyp./s.; 1,013% wszystkich not). Kolejnym elementem jest wykaz skrótów (s. 183-184) zawierający 38 abrewiacji. Wykaz ten poprzedza bibliografię (s. 185-199). Następnym segmentem rozprawy jest „Summary – Western Policy of Emperors Marcian (450-457) and Leo I (457-474)”, które to *résumé* obejmuje cztery strony (s. 201-204). Po anglojęzycznym streszczeniu umieszczono „Indeks osób” (s. 205-211) oraz „Indeks nazw geograficznych i etnicznych” (s. 212-214). Po indek-

sach znajduje się polskojęzyczny abstrakt wraz ze słowami kluczowymi (s. 215), a po nim abstrakt w języku angielskim oraz *Keywords* (s. 216). Całość zamyka wykaz prac opublikowanych dotąd w bizantynistycznej serii wydawanej przez Uniwersytet Łódzki – „Byzantina Lodziensia 1997-2019” (s. 217-223).

Wspomniana wyżej bibliografia rozprawy liczy 15 stron. Została ona podzielona na źródła (s. 185-189), których jest 35, i opracowania (s. 189-199) w liczbie 203 pozycji w sześciu językach: 103 po angielsku (= 50,738%), 50 w języku polskim (= 24,630%), 40 w języku niemieckim (= 19,704%), 8 po francusku (= 3,940%), 1 po hiszpańsku (= 0,492%) oraz jedna publikacja w języku rosyjskim (= 0,492%). W powyższym zestawieniu uderza wysoki udział publikacji w języku polskim, co wydaje się dobrze świadczyć o dynamice rozwoju rodzimej bizantynistyki, która ma coraz więcej do powiedzenia w zakresie m.in. analizowanej przez autora epoki w dziejach Bizancjum.

W pierwszym rozdziale, mającym charakter wprowadzenia a noszącym tytuł „Podstawie źródłowa do badań nad polityką zachodnią Marcjana i Leona I”, autor charakteryzuje zachowaną spuściznę historyków późnego antyku, których dzieła posłużyły mu za bazę do przedstawienia zagadnienia sformułowanego w temacie rozprawy. Najważniejszym źródłem była niezachowana w całości *Historia* Pryskosa z Panion. Następnie Ł. Pigoński odwołuje się do autorów wschodnich, którzy z tego dzieła korzystali, czyli do niezachowanej *Kroniki* Eustacjusza z Epifanei, ponieważ „to przypuszczalnie za jej pośrednictwem wielu późniejszych autorów zawarło w swych dziełach relację Pryskosa” (s. 9), do odpowiednich fragmentów *Historii wojen* Prokopiusza z Cezarei, do *Historii Kościoła* Ewagriusza Scholastyka, do *Chronografii* Jana Malalasa, do zachowanej fragmentarycznie pracy Jana Antiocheńskiego, do *Chronografii* Teofanesa Wyznawcy, do zachowanej w dwóch streszczeniach *Historii* Kandyda oraz do żywotu Leona Słupnika. Spośród niezależnych od Pryskosa źródeł powstałych na Zachodzie natomiast Ł. Pigoński wymienia *Kronikę* Hydacjusza, *Epitoma chronicon* Prospera z Akwitanii, spuściznę Sydoniusza Apolinarego, *Getica* i *Romana* Jordanesa, *Kronikę* Marcellina Komesa, *Historię rzymską* Pawła Diakona, tzw. *Theodoricianą* oraz *Dzieje prześladowań Kościoła w Afryce* Wiktora z Wity. Jako źródła pomocnicze autor wymienia *De magistratibus* Jana Lidyjczyka, *Historię* Malchosa z Filadelfii, *Notitia Dignitatum* i *Epitoma rei militaris* Wegecjusza. W zakończeniu swych źródłowych rozważań podkreśla słusznie, że mimo pozornie dość obszernej bazy źródłowej wiele rzeczonych przekazów „traktuje jedynie w wąskich aspektach”

(s. 19) kwestie podjęte w niniejszej publikacji, a „część zachowała się tylko we fragmentach, a inne przedstawiają narrację z perspektywy epoki odległej opisanym wydarzeniom” (s. 19). W konsekwencji autor sugeruje, że analizowane przezeń zagadnienia można w dużej mierze odtwarzać tylko hipotetycznie w oparciu o skromne dane źródłowe i intuicję badawczą. To zaś podpowiada czytelnikowi, że Ł. Pigoński podjął się rzeczy trudnej i ryzykownej, szczególnie dla młodego badacza dziejów antycznych.

Rozdział drugi, „Zarys funkcjonowania późnorzymskiej polityki zewnętrznej”, należy również do bloku wprowadzającego we właściwy tok analiz i ma za zadanie przedstawienie wybranych zagadnień rzeczony polityki, koniecznych do właściwego zrozumienia dalszego toku wywodów. Z tego względu w kolejnych paragrafach, których dosłowne tytuły przytoczono niżej, zostały poruszone takie kwestie, jak: (1) cesarz i jego otoczenie (s. 22-24), (2) władza centralna a problemy pogranicza (s. 24-28), (3) dyplomacja (s. 28-33), (4) armia rzymska (s. 34-37), (5) *foederati* i *bucellarii* (s. 37-39), (6) flota (s. 39-40), (7) siły barbarzyńców (s. 41-42), (8) Hunowie (s. 42-45), (9) Wandalowie (s. 46-49). Rozdział ten pokazuje dobrze fakt, że zachodnia polityka cesarzy bizantyńskich była niejako rozdarta między dwoma biegunami, czyli między stosunkami z Hunami i Wandalami. To te dwa tak odległe geograficznie barbarzyńskie bieguny zła sprawiały, że zachodnia polityka bizantyńska oraz wysiłek militarny cesarstwa musiały „stać w rozkroku”. Jeśli dodać do tego stosunki z Persją, stosunki polityczne i religijne z Rzymem oraz kwestie związane z funkcjonowaniem dworu konstantynopolińskiego, gdzie pierwsze skrzypce grał alański wódz, arianin Aspar, wówczas uzyskuje się skomplikowany schemat geopolityczny, w jakim przyszło funkcjonować zarówno Marcjanowi, jak i Leonowi I. Rozdział ten został logicznie skonstruowany i dobrze spełnia funkcję zarysu skomplikowanego tła epoki.

Rozdział trzeci, „Między izolacją a stabilizacją. Polityka zachodnia Marcjana”, składa się z dwunastu paragrafów, których tytuły dobrze oddają treściową zawartość tego segmentu książki: (1) polityka zachodnia Teodozjusza II (s. 52-57), (2) zagrożenie ze strony Hunów (s. 57-66), (3) bilans rządów Teodozjusza II (s. 66-67), (4) objęcie tronu przez Marcjana (s. 67-68), (5) kariera Marcjana (s. 68-70), (6) Aspar i jego kariera (s. 70-72), (7) Marcjan jako kandydat do tronu (s. 72-78), (8) Marcjan wobec zagrożenia ze strony Hunów (s. 78-83), (9) wyprawa Attyli na Italię (s. 83-99), (10) polityka zachodnia Marcjana w latach 453-457 (s. 99-108), (11) Marcjan a Marcellin z Dalmacji (s. 108-110), (12) bilans rządów Marcjana (s. 111-112). Rozdział ten można traktować na gruncie polskiej

literatury przedmiotu jako swego rodzaju zwięzłą monografię na temat cesarza Marcjana. Autor książki wykazał się tutaj znaczną samodzielnością sądów oraz logiczną spójnością przeprowadzonych przez siebie analiz. Do tego należy dodać klarowność wyводу, który bardzo ułatwia czytelnikowi uchwycenie istoty rozważań autora i zachęca do lektury.

Podobnymi cechami odznacza się rozdział czwarty, „Próba przywrócenia jedności imperium. Polityka zachodnia cesarza Leona I”. Ten segment pracy został podzielony na piętnaście paragrafów o następujących tytułach: (1) objęcie władzy przez Leona (s. 113-116), (2) Leon i Majorian (s. 116-118), (3) rządy Majoriana (s. 118-122), (4) relacje cesarstwa z Ostrogotami (s. 122-127), (5) ambicje dynastyczne Leona (s. 127-129), (6) odwilż w relacjach rzymsko-wandalskich (s. 129-132), (7) konflikt Leona z Asparem (s. 132-134), (8) konflikt Gotów ze Skirami. Bałkany w latach sześćdziesiątych (s. 134-142), (9) relacje z Hunami za panowania Leona (s. 142-148), (10) interwencja Leona na Zachodzie (s. 149-152), (11) wyprawa przeciw Wandalom (s. 152-157), (12) Bazylikos i przyczyny klęski przy Cap Bon (s. 157-163), (13) następstwa klęski (s. 163-167), (14) ostatnie lata panowania Leona (s. 167-173), (15) bilans rządów Leona (s. 173-176). I w tym przypadku można na gruncie polskim traktować niniejszy rozdział jako bardzo syntetyczną biografię Leona I.

Wnioski końcowe znajdują się w trzech, wspomnianych już wyżej elementach rozprawy: w zakończeniu, w anglojęzycznym streszczeniu oraz w dwóch abstraktach (polsko- i angielskojęzycznym). W ten sposób czytelnik ma okazję niejako trzy razy powrócić do najistotniejszych tez książki Ł. Pigońskiego, co można traktować jako dobry zabieg mnemotechniczny.

Praca niniejsza posiada stosunkowo niewiele błędów językowych. Poniższy wykaz nie pretenduje do kompletności, prezentuje natomiast te uchybienia, które udało się wychwycić niżej podpisanemu:

lokalizacja	jest	powinno być
s. 8, lin. 4 od góry	i antypatie i dawał	i antypatie, i dawał
s. 11, przyp. 28, lin. 2-3 od góry	ed. C. Thurn, M. Meier	übers. von H. Thurn und M. Meier
s. 12, przyp. 34, lin. 2 od góry	<i>konzeption</i>	<i>Konzeption</i>
s. 12, lin. 4 od góry	<i>Isauriers</i>	<i>Isaurier</i>
s. 12, lin. 5 od góry	<i>Jahrhundert</i>	<i>Jahrhunderts</i>
s. 12, lin. 5 od góry	ed.	hrsg.von
s. 13, przyp. 40, lin. 1 od góry	J.M. Kotter	J.-M. Kötter

s. 13, lin. 1-2 od góry	[złe podział na sylaby] <i>Lat-erculus</i>	<i>La-terculus</i>
s. 13, lin. 2 od góry	J.M. Kotter, M. Becker	M. Becker/J.-M. Kötter
s. 13, przyp. 41, lin 1 od góry	J.M. Kotter	J.-M. Kötter
s. 15, przyp. 45, lin. 1 od góry	D. Alvarez Jimenez	D. Álvarez Jiménez
s. 21, przyp. 1, lin. 2 od góry	Cairns	Leeds
s. 26, lin. 11 od dołu	<i>cursus publicum</i>	<i>cursus publicus</i>
s. 30, lin. 8 od góry	Plinta	Plinta,
s. 30, lin. 7 od dołu	znajomości, z Maksyminem	znajomości z Maksyminem
s. 34, przyp. 43, lin. 2 od góry	Bohec	Le Bohec
s. 34, przyp. 43, lin. 2 od góry	<i>L'Armee Romaine</i>	<i>L'Armée romaine</i>
s. 36, przyp. 53, lin. 4 od góry	<i>Archeology</i>	<i>Archaeology</i>
s. 36, lin. 2 od dołu	[brak części opisu bibliograficznego] <i>Perspective</i> , ed.	<i>Perspective, Materials of the International Conference, 2-5 September 1998</i> , ed.
s. 37, przyp. 60, lin. 1 od góry	<i>Die Bucellariertum</i>	<i>Das Bucellariertum</i>
s. 39, przyp. 65, lin. 1 od góry	Redde	Reddé
s. 39, lin. 2 od góry	Roma	Rome-Paris
s. 49, przyp. 102, lin. 1 od góry	<i>Babaren</i>	<i>Barbaren</i>
s. 56, przyp. 27, lin. 1 od góry	<i>Wandalos</i>	<i>Vandalos</i>
s. 56, lin. 2 od góry	<i>movet, Ariobindo</i>	<i>movet Ariobindo</i>
s. 56, lin. 3 od góry	<i>fuer</i>	<i>fuere</i>
s. 62, przyp. 60, lin. 2 od dołu	dużo, bardziej	dużo bardziej
s. 64, przyp. 71, lin. 2 od dołu	<i>im ausgehenden West-römischen</i>	<i>im ausgehenden Weströmis-chen</i>
s. 68, przyp. 93, lin. 1-2 od góry	funkcję, zapewne	funkcję. Zapewne
s. 84, przyp. 156, lin. 4 od góry	J.M. Kotter	J.-M. Kötter
s. 84, lin. 2 od dołu	J.M. Kotter, M. Becker	M. Becker/J.-M. Kötter
s. 84, przyp. 158, lin. 2 od dołu	J.M. Kotter	J.-M. Kötter
s. 93, lin. 10-11	trudno trudno	trudno
s. 122, lin. 6 od dołu	Windoboną	Vindoboną
s. 130, lin. 16 od góry	Leona ⁷⁰ .	Leona ⁷⁰ .
s. 141, przyp. 112, lin. 2 od dołu	<i>tagmaton en ton illyrois</i>	[zwykle autor cytuje teksty greckie w oryginale]
s. 159, przyp. 192, lin. 2 od góry	<i>nachristlichen</i>	<i>nachchristlichen</i>
s. 159, lin. 2-3 od góry	<i>Jahrhundert</i>	<i>Jahrhunderts</i>
s. 159, lin. 3 od góry	ed.	hrsg. Von
s. 165, lin. 7-8 od góry	Teofanes, Izauryjczyk	Teofanes, gdy Izauryjczyk
s. 165, lin. 4 od dołu	był	został

s. 185, lin. 5-6 od dołu	<i>Armenie (2x)</i>	<i>Arménie (2x)</i>
s. 188, lin. 8-9 od góry	J.M. Kotter, M. Becker	M. Becker/J.-M. Kötter
s. 189, lin. 1 od dołu	Cairns	Leeds
s. 190, lin. 6 od góry	Bohec	Le Bohec [trzeba też zmienić miejsce tej pozycji w bibliografii]
s. 190, lin. 8 od góry	<i>des Römischen Reiches</i>	<i>des römischen Reiches</i>
s. 190, lin. 9 od góry	<i>nachristlichen Jahrhundert</i>	<i>nachchristlichen Jahrhunderts</i>
s. 190, lin. 10 od góry	ed.	hrsg. von
s. 190, lin. 13 od góry	<i>konzeption</i>	<i>Konzeption</i>
s. 190, lin. 14 od góry	<i>nachristlichen Jahrhundert</i>	<i>nachchristlichen Jahrhunderts</i>
s. 190, lin. 14 od góry	ed.	hrsg. Von
s. 190, lin. 20 od góry	<i>nachristlichen Jahrhundert</i>	<i>nachchristlichen Jahrhunderts</i>
s. 190, lin. 20 od góry	ed.	hrsg. Von
s. 191, lin. 3 od góry	<i>Babaren</i>	<i>Barbaren</i>
s. 192, lin. 1 od góry	<i>Die Bucellariertum</i>	<i>Das Bucellariertum</i>
s. 193, lin. 16 od dołu	Jimenez	Jiménez
s. 194, lin. 16 od góry	J.M. Kotter	J.-M. Kötter
s. 194, lin. 17 od góry	J.M. Kotter, M. Becker	M. Becker/J.-M. Kötter
s. 195, lin. 3 od dołu	<i>Isauriers</i>	<i>Isaurier</i>
s. 195, lin. 2 od dołu	<i>nachristlichen Jahrhundert</i>	<i>nachchristlichen Jahrhunderts</i>
s. 195, lin. 2 od dołu	ed.	hrsg. Von
s. 196, lin. 2 od góry	ed. C. Thurn, M. Meier	übers. von H. Thurn und M. Meier
s. 196, lin. 14 od góry	<i>Archeology</i>	<i>Archaeology</i>
s. 196, lin. 15 od góry	[brak części opisu bibliograficznego] <i>Perspective</i> , ed.	<i>Perspective, Materials of the International Conference, 2-5 September 1998</i> , ed.
s. 197, lin. 5 od góry	Redde	Reddé
s. 197, lin. 6 od góry	Roma	Rome–Paris
s. 197, lin. 10 od dołu	<i>im ausgehenden Westströmischen</i>	<i>im ausgehenden Weströmischen</i>
s. 198, lin. 11-12 od dołu	<i>nachristlichen Jahrhundert</i>	<i>nachchristlichen Jahrhunderts</i>
s. 198, lin. 11 od dołu	ed.	hrsg. von

Prócz powyższej erraty można wskazać również inne braki. W bibliografii bowiem autor prawie zupełnie pomija serie wydawnicze. Oto kilka

przykładów: publikacja R.C. Blockleya (*East Roman Foreign Policy*) ukazała się jako pozycja 30 w ramach serii *Arca* (s. 189); praca Y. Le Boheca (*L'Armée romaine*) to rozprawa 11 w serii *Antiquité. Synthèses* (s. 190); opracowanie *Griechische Profanhistoriker* wyszło jako publikacja 228 serii *Historia/Einzelschriften* (s. 190, 195 i 198); książka K. Felda (*Barbarische Bürger*) wyszła z kolei jako ósma w serii *Millennium-Studien* (s. 192); w tej samej serii (nr 57) ukazała się dysertacja R. Kosińskiego (*Holiness and Power*) – s. 194; praca P. MacGeorge'a (*Late Roman Warlords*) natomiast wyszła w serii *Oxford Classical Monographs* (s. 195); opracowanie T. Sticklera (*Aëtius*) zaś to tom 54 serii *Vestigia* (s. 197). Przykładów tego typu potknięć można by podać jeszcze wiele. Inny problem to cytowanie publikacji rosyjskiej w transkrypcji. Chodzi o książkę E.P. Glušanina (*Voennaja znat'rannej Vizantii*, Barnaul 1991) – s. 32, przyp. 39; s. 60, przyp. 51; s. 61, przyp. 53; s. 71, przyp. 105; s. 72, przyp. 106 i 108; s. 74, przyp. 112; s. 192. Wydaje się, że lepiej byłoby zacytować przedmiotowe opracowanie w języku oryginału: *Е.П. Глушанин, Военная знать ранней Византии, Барнаул 1991*. Podobnie ma się rzecz z pracą zbiorową *Military Archaeology. Weaponry and Warfare in the Historical and Social Perspective, Materials of the International Conference, 2-5 September 1998*, ed. G.V. Vilinbakhov – V.M. Masson, St. Petersburg 1998 (s. 36, przyp. 53 i s. 196). Pozycja ta bowiem ma tytuł zarówno w języku angielskim, jak i rosyjskim. Ten ostatni brzmi *Военная археология: Оружие и военное дело в исторической и социальной перспективе, Материалы Международной конференции, Санкт-Петербург, 2-5 сентября 1998*, redkollegia: Г.В. Вилинбахов – В.М. Массон (ответственные редакторы), Санкт-Петербург 1998. Należało raczej zacytować obie wersje tytułu, co byłoby zgodne z opisem bibliograficznym, który zamieszczono w rzeczonyj zbiorówce.

Mimo wskazanych wyżej niedociągnięć należy bardzo pozytywnie ocenić rozprawę pana Łukasza Pigońskiego. Trzeba też raz jeszcze podkreślić, że książka ta powstała na bazie pracy magisterskiej, co wskazuje na ogromny potencjał jej autora. Pracę tę można z powodzeniem uznać za znaczący wkład do polskiej bibliografii przedmiotu. Ł. Pigoński wykazał się w niej zdolnością do wnikliwego wnioskowania i krytycznego korzystania z prac innych badaczy. To zaś niewątpliwie dobrze rokuje na przyszłość. Wypada zatem pogratulować autorowi i życzyć mu, aby nie wytracił schwytanego w intelektualne żagle wiatru.